

L'asfíxia d'un escriptor

Aquest segon volum de memòries de Sándor Márai –el primer, 'Confesiones de un burgués', es va publicar el 2004– s'inicia el març del 1944 i acaba l'agost del 1948 • Són dues dates de la seva biografia • Ramon Pla i Arxé

Assaig

¡Tierra, tierra!

Sándor Márai

Traducció de Judit Xantus Szarvas
Salamandra, Barcelona, 2006

El 18 de març del 1944, Márai va preparar un sopar per celebrar el seu sant, que havia de ser el darrer amb tota la família. L'agost del 1948 identifica el moment en què abandonà Hongria, en direcció a Suïssa, per exiliar-se. Malgrat que es tracta d'unes memòries, Márai parla molt poc d'ell mateix. Del que parla és de les conseqüències de la instauració del règim comunista a Hongria, propiciat per l'entrada de les tropes russes que envaïren el país (7 de setembre del 1944) per derrotar els nazis. El que sí que és personal és la perspectiva. I aquesta perspectiva –i això determina la qualitat del text– és la de qui se sent, per damunt de qualsevol altra cosa, escriptor.

L'ordre del text és cronològic. Márai explica que du un *diari* en què hi escriu el que passa cada dia, però el text que llegim està redactat uns vint anys després dels esdeveniments. Per això no se sent obligat a fer una crònica minuciosa dels fets sinó només una síntesi dels fenò-

mens socials de fons que eren darrere del que passava. Per fer-ho, opta per triar anècdotes –només aquelles de les quals havia estat testimoni presencial, hi insisteix– que tenen un valor de síntoma del procés que vol descriure. En la narració d'aquestes escenes hi ha el millor Márai, que mostra de manera molt evident les seves qualitats de novel·lista. Tria, sovint, personatges modestos en una situació gairebé banal i els converteix en una imatge del sentit dels esdeveniments. Només començar l'obra, per exemple, un dels primers soldats russos que arriba al poble on ell resideix li demana la seva identitat. Aquest lleu incident –n'hi ha de molt més greus– li serveix per reflexionar sobre com aquells soldats vinguts de l'orient –el fenomen social i ideològic que representen– qüestionen, de fet, la nostra identitat d'occidentals i d'uropeus, que veu, amb pessimisme, sense vigor. Aquest és, sovint, el procediment.

En el relat dels fets reals, doncs, Márai és un escriptor extraordinari: precís i expressiu en la recreació de l'escena –algunes, el lector no les oblidarà– i d'una gran sensibilitat en la valoració del que d'humà conté aquella anècdota. La personalitat neta i noble de Márai, indirectament, s'hi expressa. Les reflexions que pauten el text no

L'autor hongarès Sándor Márai. SP

Sándor Márai considerava que la llengua era la seva pàtria

sempre tenen el mateix interès. A vegades, per exemple, quan parla del conflicte de civilitzacions entre l'orient rus i l'occident europeu, no sembla anar gaire més enllà de les generalitzacions arriscades i pessimistes de Spengler. Però quan parla de la seva vocació d'escriptor i quan ana-

litza els mecanismes de control dels *nous amos*, Márai ho explica amb passió però també amb una colèrica lucidesa. Amb la força d'un bon escriptor:

La seva visió de la llengua i de la literatura, els catalans la podem entendre millor que d'altres. Márai estima la seva llengua –“és la meua pàtria”, escriu– perquè només amb els seus mots pot escriure i expressar el que sap i sent. Però creu també que la seva llengua és feble –aïllada i singular entre les altres llengües europees perquè no és ni romànica, ni eslava, ni germànica– i per això els hongaresos –i ell mateix– necessiten els textos dels millors escriptors per mantenir-la viva i útil. Tant ho necessita, que quan

té la primera oportunitat de fugir, opta per tornar a Hongria, per retrobar-se amb la llengua. La passió de Márai pels llibres que llegeix –Goethe, Marc Aureli i la Bíblia, entre els seus autors de capçalera– i conserva, pels escriptors clàssics i pels de la seva generació, pel seu ofici exercit en volums (havia publicat ja quaranta llibres en aquella època) i en diaris populars és emocionant i explica el seu odi al comunisme, al qual acusa d'haver emmordassat l'escriptor, d'haver propiciat una crítica sectària i d'haver destrossat la indústria editorial.

L'anàlisi del procés de sovièticització d'Hongria té també interès. La seva opinió evoluciona al llarg del text i mostra el procés que ell –i molts d'altres– seguien davant del *nou ordre*. Estoics i oberts, inicialment, conscients que el vell món s'acabava, radicalment hostils després. El seu rebuig no el situa en les idees –només en ridiculitza les simplificacions catequètiques– sinó en la manera com es du a terme el *canvi*: l'espoliació econòmica dels soviètics sobre Hongria, la desnacionalització sistemàtica dels costums que cohesionaven la comunitat, el terror que exerciren per assegurar-se el control de la societat, i –i això és important– la seva estupidesa: ho degueren ser, d'estúpids, quan les seves políti-

ques socials aconseguiren l'algament del 1956 i, a la llarga, la liquidació de l'invent. A Márai la situació se li féu asfíxiat, com a escriptor. I optà per l'exili.

¡Tierra, tierra! –un títol que fa referència al fet d'albirar el país que ha d'acollir el seu exili– és un excel·lent llibre per conèixer el criteri de Márai sobre el comunisme i, també, per fer-se càrrec del trauma col·lectiu que suposà als anomenats països de l'Est un comunisme que propicià més el Tractat de Jalta que la voluntat dels ciutadans. Des d'un punt de vista literari, el text és desigual perquè el que dona unitat al conjunt –la determinació de no deixar-se sotmetre– és una conclusió indissociable d'aquelles circumstàncies atesa la manera com les memòries ho refereixen. Més a prop d'un valuós testimoni que, pròpiament, d'una expressió artística universal. Les reiteracions i les digressions, d'altra banda, engavanyen el discurs. Malgrat això, el llibre és molt atractiu i el patetisme d'aquest escriptor acorralat que hagué d'acabar fugint del seu país, de la seva gent i del seu idioma és molt notable. Més, quan hom sap que Sándor Márai (Kassa, 1900) fugí a Suïssa, després a Itàlia i finalment als EUA, mentre la seva obra literària era prohibida a Hongria, i que se suïcidà a Sant Diego el 1989.

Revenja

Narrativa

L'home de l'estació

Joaquim G. Caturla

Premi Blai Bellver de narrativa
Bromera, Alzira, 2006

Anna Tomàs

Ambientat en els darrers anys de la República i els primers anys del franquisme, el darrer títol de Joaquim G. Ca-

turla (Alacant, 1951) introdueix una qüestió molt poques vegades tractada en la nostra literatura: la persecució del feixisme durant els anys de govern republicà. A través del relat en primera persona del protagonista, en Tomàs Forner, un quintacolumnista infiltrat dins el territori republicà, descobrirem les atrocitats comeses per molts pagesos i treballadors amb la burgesia i l'Esclat. Van anar massa lluny,

però portaven massa anys vivint en la misèria, i la revenja posterior per part dels falangistes va ser molt pitjor. “Aquells republicans van pagar-les totes”.

La satisfacció cruel d'haver passat comptes, però, no dura gaire temps. L'odi genera odi i en Tomàs Forner, retornat a casa i nomenat pel Nuevo Orden alcalde del seu poble, ho descobreix ben aviat. La seva dona detesta el seu autori-

tarisme i el seu constant posat de gos de presa, d'animal perillós a l'aguait de qualsevol feblesa o contrarietat, i la seva filla, si bé els primers mesos des que ell va tornar, se'l mirava enlluernada, al cap de poc va adonar-se de la poca tendresa i elegància d'aquell home que donava ordres tan sols amb la mirada i feia ganyotes mudes quan alguna cosa no li semblava bé. A més, per acabar d'aixafar-li la guitar-

ra, les classes benestants eren de nou les mateixes d'abans de la guerra i continuaven mirant-se els falangistes com una colla de brètols sense cultura.

Com ja demostrava en les seves novel·les anteriors, *Les quatre edats d'Eros* i *La casa de les flors*, Caturla és un narrador que dedica una especial atenció a aprofundir psicològicament en els personatges, que són absolutament versemblants i

creïbles, amb els seus dubtes, les seves conviccions i les seves pors. Precisament aquesta cuidada caracterització fa que la novel·la aguantí en aquells moments en què el ritme, una mica descuidat, decau inevitablement. Amb tot, *L'home de l'estació* demostra que no importa el bàndol en el qual un es trobi. Quan se sobrepassen els límits de l'ètica i el respecte, només queda l'infern de la solitud.